Publicatieblad
van de Europese Unie

NL
C-serie

C/2024/3673

26.6.2024

Advies van het Europees Comité van de Regio's — Verdediging van de democratie

(C/2024/3673)

Algemeen rapporteur:	József KÓBOR (HU/EA), lid van een lokale vergadering: bestuur van de comitaatstad Pécs
Referentiedocumenten:	Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over de verdediging van de democratie COM(2023) 630 Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1024/2012 en (EU) 2018/1724 wat betreft bepaalde voorschriften van Richtlijn (EU) XXXX/XXXX COM(2023) 636 Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van geharmoniseerde voorschriften voor de interne markt betreffende de transparantie van namens derde landen uitgevoerde belangvertegenwoordigingsactiviteiten en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937 COM(2023) 637 Aanbeveling van de Commissie over inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen in de Unie en het versterken van het Europese karakter en het efficiënte verloop van de verkiezingen voor het Europees Parlement C(2023) 8626 Aanbeveling van de Commissie over het bevorderen van betrokkenheid en effectieve participatie van burgers en maatschappelijke organisaties bij processen voor de vorming van overheidsbeleid C(2023) 8627

BELEIDSAANBEVELINGEN

HET EUROPEES COMITÉ VAN DE REGIO'S (CvdR),

Algemene opmerkingen

1. stelt dat de stabiliteit, veiligheid en welvaart van de EU afhankelijk zijn van de onwrikbare handhaving van democratische beginselen, waarden en instituties op alle niveaus. Tot de externe voorwaarden voor de handhaving van deze waarden behoren internationale vrede en veiligheid, evenals de instandhouding van normale economische en politieke betrekkingen op onze planeet. Er is geen sprake van democratie in oorlogstijd, in tijden van armoede of onzekerheid, noch indien mensen vrezen voor de toekomst. Dit legt echter een bijzondere verantwoordelijkheid op aan de leiders van de Europese Unie, met inbegrip van de Europese Commissie en de regeringen van haar lidstaten.

2. Het CvdR verdedigt de rechtsstaat, de gelijkheid voor de wet en de scheiding der machten, die de basis van de democratie vormen en ten grondslag liggen aan het acquis communautaire waarop de EU is gegrondvest.

3. Tevreden stelt het CvdR vast dat de werkzaamheden in verband met de in het Actieplan voor Europese democratie voorgestelde maatregelen in volle gang zijn en bijdragen tot de versterking van de democratische veerkracht door bevordering van de integriteit van verkiezingen, bescherming van de vrijheid en pluriformiteit van de media en intensivering van de strijd tegen desinformatie en buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging.

4. Volgens het CvdR zijn solide kiesstelsels en -processen, met minimale ontwrichting, essentiële voorwaarden voor een democratie. Tegelijkertijd verwachten burgers dat overheidsfunctionarissen aan strenge normen inzake integriteit voldoen. Het CvdR waarschuwt dat corruptiezaken op EU-niveau het vertrouwen van het publiek in de EU-instellingen ernstig ondermijnen.

5. Het CvdR spreekt zijn krachtige steun uit voor alle inspanningen om de Europese democratie te bevorderen, te beschermen en te versterken, en om samenlevingen en overheden beter toe te rusten met de middelen om te reageren op gemeenschappelijke externe bedreigingen voor het democratische proces.

6. Het CvdR is van mening dat de scheiding der machten van essentieel belang is voor het functioneren van de democratie. Net zo belangrijk is dat publieke vertegenwoordigers blijk geven van leiderschap en waardig en integer handelen. In deze geest onderstreept het Comité dat het belangrijk is dat deze vertegenwoordigers zich actief inzetten voor het algemeen belang en hun inspanningen afstemmen op de wensen en behoeften van de burgers die zij dienen.

7. In de huidige snel veranderende veiligheidsomgeving moeten specifieke maatregelen worden genomen om zaken die democratische waarden en instellingen bedreigen, waaronder polarisatie, heimelijke beïnvloeding en andere vormen van inmenging, geweld en haatzaaiende uitlatingen tegen gekozen vertegenwoordigers, tijdig en doeltreffend aan te pakken.

8. Burgers hebben het recht op een afwijkende mening en om van regering te veranderen door middel van verkiezingen, vrij van inmenging, zowel buitenlandse als binnenlandse.

9. De Conferentie over de toekomst van Europa was een belangrijke exercitie voor de democratie, maar de conclusies ervan moeten nog ten uitvoer worden gelegd.

10. Het CvdR is een warm pleitbezorger van de uitwisseling van ervaringen en de verspreiding van goede praktijken ter versterking van de democratie in de EU.

11. Lokale en regionale overheden beschikken over specifieke kennis met betrekking tot het in kaart brengen van mogelijke bedreigingen voor de integriteit van democratische processen en de versterking van de democratische praktijken ter plaatse. Ook dragen zij bij tot de versterking van de Europese democratie door de deelname van burgers aan het openbare leven en daarmee aan de Europese, nationale, regionale en lokale verkiezingen te bevorderen en te vergemakkelijken. Helaas wordt dit te weinig wordt erkend in initiatieven ter versterking van de Europese democratie op EU-niveau.

12. Het CvdR pleit opnieuw voor de oprichting van een plaatsgebonden mechanisme voor dialoog met de burgers, met steun van lokale en regionale overheden, dat zal zorgen voor tweerichtingscommunicatie tussen de burgers en de EU-instellingen.

Bevordering van inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen

13. Inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen in de EU zouden aan de hoogste democratische normen moeten voldoen. Voorts pleit het CvdR voor initiatieven om de toegankelijkheid van verkiezingen en de politieke betrokkenheid ruim vóór de verkiezingen zelf te vergroten, in het streven naar een hoge kiezersopkomst.

14. Het CvdR onderschrijft elke inspanning om het Europese karakter en het efficiënte verloop van de verkiezingen voor het Europees Parlement verder te verbeteren, alle burgers bij de verkiezingen te betrekken en de uitoefening van het daaraan gerelateerde stemrecht te vergemakkelijken.

15. Het is van het grootste belang dat kieswetten zorgen voor een grotere participatie en vertegenwoordiging op lokaal niveau.

16. Lokale en regionale overheden vervullen een sleutelrol bij het bevorderen van vrije, eerlijke en veerkrachtige verkiezingen in de EU-lidstaten.

17. Het CvdR pleit voor meer veerkracht van verkiezingsprocessen, met volledige inachtneming van de grondrechten en democratische waarden die in de EU- en internationale normen zijn vastgelegd.

18. Lokale en regionale overheden hebben ook een specifieke verantwoordelijkheid om de informatieomgeving rondom verkiezingen te beschermen door ervoor te zorgen dat kiezers tijdig en op toegankelijke en begrijpelijke wijze correcte informatie ontvangen en door verkiezingsgerelateerde informatiemanipulatie, inmenging en desinformatie aan te pakken, in samenwerking met andere belanghebbenden.

19. Het is van belang dat lokale en regionale overheden alle groepen burgers, met inbegrip van jongeren en burgers die zich in een kwetsbare situatie bevinden, zoals personen met een handicap en personen die een minderheidstaal spreken, informatie verstrekken over basisregels en praktische regelingen in verband met de uitoefening van hun kiesrecht, en ervoor zorgen dat traditionele stemmethoden in hun land beschikbaar blijven.

20. Het CvdR erkent de cruciale rol van gendergelijkheid bij het versterken van de democratische veerkracht en pleit voor initiatieven die de gelijkwaardige deelname van vrouwen aan het verkiezingsproces ondersteunen, zowel als kiezers en als kandidaten. Het benadrukt het belang van beleid dat barrières voor de politieke betrokkenheid van vrouwen aanpakt.

21. Verheugend zijn de inspanningen om de samenwerking en de uitwisseling van beste praktijken op het gebied van democratische en electorale veerkracht op Europees niveau uit te breiden, onder meer in het kader van het Europees samenwerkingsnetwerk voor verkiezingen (ECNE). Helaas is echter de lokale en regionale dimensie onvoldoende in deze samenwerking geïntegreerd, ondanks het feit dat het netwerk verkiezingen op alle niveaus wil beschermen. Daarom dringt het CvdR erop aan een zitting van het ECNE te wijden aan de bescherming van lokale en regionale verkiezingen.

22. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan het verstrekken van informatie aan staatsburgers of genaturaliseerde staatsburgers van de Europese Unie die in derde landen verblijven, opdat zij naar behoren kunnen deelnemen aan verkiezingen in Europa.

Bevordering van burgerparticipatie aan de vorming van overheidsbeleid

23. Het CvdR bevordert de inclusieve en doeltreffende betrokkenheid van burgers, maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers bij de vorming van overheidsbeleid.

24. Lokale en regionale overheden vervullen een cruciale taak bij het bevorderen van brede en inclusieve democratische participatie en bij het waarborgen van een ondersteunende en inclusieve omgeving die burgers mogelijkheden biedt om daadwerkelijk deel te nemen.

25. Digitale oplossingen zijn weliswaar belangrijk om de inspraak van het publiek te vergroten, maar fysieke participatie moet waar nodig blijvend mogelijk worden gemaakt.

26. Het is van belang dat meer jongeren aan het democratische leven van de EU deelnemen; het CvdR wijst op de gezamenlijke aanbevelingen van het Europees Comité van de Regio's en het Europees Jeugdforum die in het Handvest voor jongeren en democratie zijn opgenomen. Het benadrukt de rol van lokale jeugdraden als vitale platforms om jongeren te betrekken bij democratisch bestuur en democratische besluitvorming en herinnert aan zijn verzoek aan de lidstaten om serieus te overwegen de stemgerechtigde leeftijd voor alle lokale en regionale verkiezingen in Europa te verlagen tot 16 jaar. Het dringt aan op de productie van gegevens en de uitwisseling van kennis over het effect van institutionele regelingen inzake de politieke participatie van jongeren, bijvoorbeeld over de minimumleeftijd om te mogen stemmen en zich verkiesbaar te stellen ([1]).

27. Van bijzonder belang is burgerparticipatie waarbij leden van de gemeenschap beslissen hoe zij een deel van de overheidsbegroting besteden door projecten voor overheidsuitgaven in kaart te brengen en te prioriteren. Participatieve budgettering versterkt de democratie, leidt tot sterkere gemeenschappen en zorgt voor een eerlijker verdeling van overheidsmiddelen.

28. Lokale en regionale overheden zijn hoekstenen van een functionerende democratie en moedigen burgers aan en stellen hen in staat om op verschillende manieren actief deel te nemen aan de vorming van overheidsbeleid, bijvoorbeeld via burgerpanels, -dialogen of -vergaderingen, online of offline.

([1]) Advies van het Europees Comité van de Regio's over de toekomst van het jongerenbeleid in de EU — Reflectie over jongerenbeleid en mainstreaming in het kader van het Europees Jaar van de Jeugd 2022 (PB C 79 van 2.3.2023, blz. 30).

29. Betrokkenheid van maatschappelijke organisaties geeft blijk van eerbiediging van de rechtsstaat en van effectieve en inclusieve participatie is sprake als zij kunnen werken in een veilige omgeving waarin hun grondrechten en die van hun leden worden geëerbiedigd.

30. Bewustmaking van succesvolle voorbeelden van burgerparticipatie op gebieden die voor hen het meest van belang zijn, is van cruciaal belang om een grotere betrokkenheid van burgers bij beleidsontwikkeling aan te moedigen. In dit verband wijst het CvdR op het Verdrag van Aarhus van de VN/ECE, waarbij de EU, binnen haar bevoegdheden, en alle lidstaten partij zijn. Dit waarborgt de procedurele rechten van de leden van het publiek, met inbegrip van inspraak in procedures inzake milieubesluitvorming. Zo krijgen burgers een stem in het kapittel om de doelstellingen van de Europese Green Deal te verwezenlijken.

31. Het is van belang dat lokale en regionale overheden over voldoende middelen kunnen beschikken en dat maatschappelijke organisaties publieke en private financiering krijgen. Het is een goede zaak dat de Europese Unie lokale en regionale overheden en maatschappelijke organisaties financieringsmogelijkheden biedt om projecten uit te voeren die de waarden van de EU helpen bevorderen; het CvdR wijst in dat verband op het belang van de Europese strategieën die de Unie van gelijkheid vormen.

32. De EU-instellingen worden verzocht de inbreng van lokale en regionale overheden en hun Europese en nationale overkoepelende organisaties te versterken en hun betrokkenheid te verruimen.

33. Het CvdR blijft vastbesloten om de communicatie tussen de EU-instellingen, lokale gemeenschappen en burgers te verbeteren via het netwerk van regionale en lokale raadsleden, in synergie met het project van de Europese Commissie, "Geef vorm aan Europa in de lokale politiek!", de organisatie van lokale dialogen en de betrokkenheid van jonge gekozen politici bij de activiteiten van het CvdR.

34. Het CvdR dringt erop aan dat de burger wordt betrokken bij de vaststelling of wijziging van overheidsbeleid op Europees, nationaal, regionaal en lokaal niveau. Deelname van burgers aan dit proces is van essentieel belang voor het maatschappelijk draagvlak voor dat beleid. Worden burgers niet van tevoren betrokken bij het beleid, dan zullen zij de uitvoering ervan mogelijk verwerpen.

Meer transparantie van belangenvertegenwoordigingsactiviteiten namens derde landen

35. Het CvdR spoort het Europees Parlement en de Raad van de EU aan om de voorgestelde richtlijn grondig tegen het licht te houden en de nodige wijzigingen voor te stellen, met volledige eerbiediging van de grondrechten en de democratische waarden.

36. De definitie van belangenvertegenwoordiging is enigszins onduidelijk. Daarom moet een alomvattende, algemene, ideologisch neutrale en praktische benadering worden gehanteerd om ervoor te zorgen dat belangenverklaringen duidelijk en transparant zijn. Het spreekt voor zich dat iedereen die de openbare ruimte betreedt, zichzelf moet identificeren en transparant moet zijn.

37. Het CvdR waarschuwt ervoor dat het voorstel in kwestie een verschil maakt tussen de behandeling van economische activiteiten op het gebied van belangenvertegenwoordiging die worden verricht namens entiteiten uit derde landen, en economische activiteiten waarbij belangenvertegenwoordiging plaatsvindt namens multilaterale organisaties, waarvan het politieke en economische potentieel en de belangenvertegenwoordiging grotendeels buiten de Europese Unie moeten liggen.

38. Het CvdR is bezorgd over de mogelijke gevolgen van de voorgestelde richtlijn, die zou kunnen leiden tot onbedoelde en onevenredige gevolgen (voor met buitenlands kapitaal gefinancierde entiteiten) zonder doeltreffend vat te krijgen op de werkelijke bedreigingen voor de democratie.

39. Het is van cruciaal belang dat voor iedereen gerechtvaardigde en evenredige transparantienormen worden toegepast; voorts is voorzichtigheid geboden in het licht van de mogelijke sneeuwbaleffecten van de voorgestelde richtlijn in andere delen van de wereld.

40. Elke ongepaste beperking van de fundamentele vrijheden en elke beperking van de civiele en politieke ruimte die in strijd is met het internationaal recht inzake de mensenrechten, met inbegrip van de zogenaamde "wetten inzake buitenlandse agenten", wordt door het CvdR veroordeeld.

41. Het CvdR merkt op dat bepaalde maatschappelijke organisaties, gelet op de doelstelling die zij nastreven en de middelen waarover zij beschikken, grote invloed kunnen uitoefenen op het openbare leven en het publieke debat. In dat geval moet worden geoordeeld dat het doel om de transparantie van de aan dergelijke organisaties verleende financiële steun te vergroten een dwingende reden van algemeen belang kan vormen. Beperkingen mogen echter uitsluitend worden opgelegd voor legitieme doeleinden, zoals de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of de openbare orde, moeten evenredig zijn met de doelstelling om deze belangen te beschermen, en zij moeten het minst ingrijpende middel zijn om de nagestreefde doelstelling te bereiken ([2]).

([2]) Zie bijvoorbeeld C-78/18.

Conclusie

42. Het CvdR is ingenomen met de voorstellen van de Commissie om burgers te betrekken bij het verkiezingsproces en het vertrouwen van het publiek in verkiezingen te vergroten, en beleid te voeren dat lokale en regionale instanties en burgerorganisaties in staat stelt deel te nemen aan het publieke debat en de beleidsvorming.

43. Lokale en regionale overheden spelen een centrale rol bij de verdediging van de Europese democratie en vormen een onmisbare bouwsteen van het Europese democratische bestel, waar besluiten zo dicht mogelijk bij de burger moeten worden genomen, zoals bepaald in artikel 10, lid 3, VEU.

44. Het CvdR verzoekt de Europese Commissie voorrang te verlenen aan samenwerking met lokale en regionale overheden om de democratie in de EU doeltreffend te beschermen, en tegelijkertijd de beginselen van subsidiariteit en de rechtsstaat te eerbiedigen en te bevorderen.

Brussel, 17 april 2024.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Vasco ALVES CORDEIRO